

Prof. (H) dr. Heribert Hinzen

OBRAZOVANJE ODRASLIH: ORGANIZACIJA I FINANCIRANJE – TEMELJNI DOKUMENT¹

**Komisija svjetskog vijeća za obrazovanje odraslih (ICAE):
Organizacija i financiranje obrazovanja odraslih**

Delors u svome izvješću za UNESCO 1995. godine govori kako je «cjeloživotno učenje» ključ za bolju budućnost. Edukatori bi trebali uraditi sve što je u njihovoj moći kako bi zadovoljili potrebe pojedinaca za učenjem i prilagodili se njihovim mogućnostima. Učenje mora pratiti čovjeka u svim sferama njegovog života. To treba da se odvija kontinuirano, na svim razinama i u svim oblicima učenja (formalno, neformalno i informalno).

Ne postoji nikakva sumnja da je obrazovanje odraslih u sklopu cjeloživotnoga učenja ključni faktor ekonomskog i društvenog razvoja, kao i jedno od ljudskih prava. Nove strategije obrazovanja odraslih moraju biti sukladne sa zakonom i zakonodavstvom koji bi jasno definirali načine i sredstva obrazovanja odraslih, pri čemu treba uključiti javni i privatni sektor, društvene partnere kao i pojedince koji sudjeluju u procesu obrazovanja. Na osnovu poredbenih studija može se zaključiti da su u većini zemalja promjene još uvijek spore, što rezultira nedovoljnim ulaganjem u ljudske resurse. Postoji velika potreba za promjenom toga stanja.

Ako prihvatimo činjenicu da su odrasli zainteresirani za mogućnosti koje im pruža cjeloživotno učenje suočit ćemo se s jednostavnom stvarnošću: ako većinu stanovništva čine odrasli, onda je sektor obrazovanja odraslih najveći sektor u sustavu obrazovanja. Zašto onda tom sektoru ne bi trebalo posvetiti jednaku pažnju i potporu kao i ostalim sektorima obrazovnog sustava, zašto ne i više?

Postoje jaki argumenti da se četiri stuba obrazovanja izjednače s konceptom i sustavom cjeloživotnoga učenja. Ne bi trebalo biti dvojbe da su škole,

¹ Tekst preuzet iz časopisa *Adult Education and Development* broj 68/2007 koji izdaje Institut za međunarodnu suradnju Njemačkog saveza visokih narodnih škola (Institut für Internationale Zusammenarbeit des Deutschen Volkshochschul-Verbandes – *dvv international*). Prevod sa engleskog - Joško Dzidić.

strukovno obrazovanje, sveučilišta i obrazovanje odraslih od jednake važnosti za pojedinca i društvo.

Pojam «škola» uključuje sve vrste škola, predškolski odgoj i vrtiće, ustanove za obrazovanje osoba sa posebnim potrebama, srednje škole i gimnazije. Strukovno obrazovanje bi također trebalo biti prikazano kao dio školskog sustava, uključujući i početno i dodatno strukovno obrazovanje za radno mjesto, prekvalifikaciju za nezaposlene osobe, te daljnje strukovno usavršavanje za rukovodeće kadrove. Sveučilišta (treći stub obrazovanja) bi trebala uključiti sve sveučilišne razine kao i sve oblike daljnjeg akademskog obrazovanja. Obrazovanje odraslih bi trebalo biti dostupno svakom pojedincu bilo da se radi o mlađoj ili starijoj odrasloj osobi uključujući njihove pojedinačne potrebe za učenjem koje variraju od samoobrazovanja do obrazovanja u brojnim institucijama koje nude programe za obrazovanje odraslih.

Obrazovanje odraslih u većini zemalja nije zadovoljavajuće ni po kvantitetu ni po kvalitetu. Statistike pokazuju da je udio zaposlenih u odnosu na broj stanovnika mnogo manji nego što bi trebao biti. Izazovi za svaku zemlju su: kako povećati i održati stopu broja zaposlenih, kako potaknuti i motivirati pojedince da se uključe u proces obrazovanja, te kako formirati sustav obrazovanja i obuke za odrasle, koji će omogućiti veći postotak zapošljavanja. Opći porast zastupljenosti odraslih u obrazovanju je nužno potreban radi daljnjeg razvoja ljudskog potencijala. Međutim, veliku pažnju treba posvetiti i onima koji nemaju završeno početno obrazovanje: osobe koje nisu bile uspješne u školi, u strukovnom obrazovanju, ili pak nisu imali motivacije (žene koje su pretrpjele stres izazvan poslom ili brigom za obitelj, obitelji koje nisu imale financijskih mogućnosti za daljnje obrazovanje).

Obrazovanje i učenje odraslih kao jasan koncept bi trebao poticati stanovništvo na daljnje obrazovanje koje će pojedincu omogućiti napredovanje u poslu i osigurati adekvatan društveni status, što bi omogućilo smanjenje broja nezaposlenih. Dakle, sve ovo se može uspješno rješavati cjeloživotnim obrazovanjem i obukom odraslih. Povećanje broja zaposlenih se ne može ostvariti ako opće i strukovno obrazovanje nije permanentno i na visokoj razini. Mobilnost odraslih se može povećati usavršavanjem stranih jezika i interkulturalnih znanja.

Strategija, organizacija i financiranje

Vlade skoro svih zemalja vrlo brzo pristupaju izradama strategija za razvoj školskog i sveučilišnog obrazovanja, koje rezultiraju donošenjem za-

konskih okvira. Ti zakonski propisi podrazumjevaju naravno i financijsku potporu ovom obrazovanju koja u većini slučajeva ipak nije dovoljna. Kad je u pitanju obrazovanje odraslih stvari su dosta drugačije jer skoro sve vlade teško donose odgovarajuće korake za razvoj ovog vida obrazovanja. Većina zemalja u svijetu uopće nema izrađene i usvojene strategije za razvoj obrazovanja odraslih a o zakonskim okvirima i financijskoj potpori da i ne govorimo.

Zašto je to tako i koji su mogući razlozi takvog stanja? Obrazovanje i obuka odraslih je jako složen proces koji podrazumjeva veliki broj «sudionika» od kojih teško tko prihvata kontrolu i upravljanje nad sobom. Također nedostaje i financijska potpora koja je potrebna za predavače i obrazovne ustanove. Jesu li ovo dovoljni razlozi da odrasli budu marginalizirani kada je obrazovanje u pitanju?

Rezultati istraživanja o broju učesnika u programima obrazovanja odraslih pokazuju da će oni koji imaju dobre školske i sveučilišne kvalifikacije najvjerojatnije nastaviti s unapređenjem svoga obrazovanja kroz cjeloživotno učenje, bar dok im traje radni odnos. Zato su potrebne strategije i adekvatni zakoni, te određene organizacijske i financijske mjere čime bi se stvorili bolji i ravnopravniji uvjeti, za razliku od stanja koje pokazuju rezultati trenutnih istraživanja. To bi omogućilo pružanje veće potpore odraslim korisnicima obrazovne ponude, bilo da se radi o trenutno organiziranim ili pak novim ciljnim grupama. Posebnu pažnju sigurno zavrjeđuju nezaposlene osobe. Komisija bi istraživala potrebe i nudila rješenja za svaku pojedinu ciljnu grupu.

Cjeloživotno učenje – uključujući i sve vrste obuka i prekvalifikacija na svim razinama – ima veoma važnu ulogu u životu svakog pojedinca te doprinosi bržem zapošljavanju stanovništva i njegovom aktivnom sudjelovanju u društvu. Zbog toga su potrebne jake veze između institucija koje se bave formalnim i neformalnim obrazovanjem, pri čemu bi svaka od ustanova imala svoju bitnu ulogu, a to su: škole i sveučilišta, tvrtke i centri za strukovno obrazovanje. Strategije za razvoj obrazovanja odraslih bi inicirale veća ulaganja u ljudske resurse i njihovo obrazovanje. Osim vlada i poslodavaca, koji bi pružali najveći dio financijske potpore i korisnici bi morali biti spremni ulagati u razvoj svojih znanja i vještina. Također bi trebalo razmotriti i mogućnost različitih vidova stipendiranja.

Još nekoliko bitnih stvari o financiranju obrazovanja odraslih koje ne smiju biti zanemarene. Ako se financiranje obrazovanja odraslih shvati ozbiljno, ne može se očekivati da samo jedna institucija bude isključivo odgovorna za financiranje. Već živimo u vremenu u kojem potpore dolaze iz različitih fondova. Međutim, imamo pravo očekivati značajan vladin udio te

udio ostalih javnih izvora, ali ne na osnovu toga što su većinske platiše poreza upravo odrasle osobe. Prije svega se moramo izboriti za jednakost u četverostubnome pristupu obrazovnog sektora, kako bi financijska potpora obrazovanja odraslih postala javna odgovornost.

Odrasli bi, kako smo već napomenuli, trebali također participirati u financiranju obrazovanja odraslih. Međutim, zavisno od ciljnih grupa, neki bi kursevi bili i besplatni za određene grupe stanovništva, a neki bi podrazumijevali i već pomenutu osobnu participaciju.

Privatni sektor i mnoge druge tvrtke vide daljnje obrazovanje i obuku svojih zaposlenika kao ulaganje u ljudske resurse, koji čine najveći potencijal. Ta ulaganja ne moraju podrazumijevati velika financijska sredstva što kao primjer često možemo vidjeti u velikom tvrtkama. Potrebno je spomenuti i veliki broj privatnih ponuda u obrazovanju odraslih što ponovo ističe bitnu ulogu kako tvrtki tako i pojedinaca u financijskoj participaciji u obrazovanju odraslih. U novije vrijeme u mnogim zemljama svjedoci smo različitih modela financiranja obrazovanja odraslih. Promatrajući ponudu i potražnju mnogi stručnjaci su još uvijek u dilemi, je li osnovno financiranje obrazovnih insitucija za obrazovanje odraslih dovoljan preduvjet za osiguranje kvalitete.

Ranije smo nastojali stvoriti razliku između općeg i strukovnog obrazovanja u permanentnom obrazovanju odraslih kako bi oni izgledali kao dvije potpuno razdvojene vrste obrazovanja. Danas nastojimo stvoriti vezu između njih, jer veliki nivo općeg obrazovanja ima bitan utjecaj na strukovno obrazovanje. Iz same rasprave o ključnim znanjima i vještinama da se zaključiti da je opće obrazovanje važno za strukovno i obratno.

Govoreći o pismenosti konstatovano je da su se pod pojmom pismenosti ranije ubrajali elementarna znanja čitanja, pisanja i računanja. Danas smatramo da je svemu tome potrebno dodati i neophodna informatička znanja. Poznavanje rada na računarima je skoro pa postalo preduvjet za svakodnevni život i ne postoji ured, čak ni u najmanjim tvrtkama, u kojem bi se moglo raditi bez poznavanja tih vještina. Poznavanje rada na računarima postaje osnovna vještina općeg i strukovnog obrazovanja.

Dakle, nije važna razlika između općeg i strukovnog obrazovanja, već veza između njih, te kontinuitet u napredovanju obaju vrsta obrazovanja.

Obrazovanje odraslih se mora nastaviti na onoj razini obrazovanja koja je postignuta u vrijeme redovnog školovanja kako bi se kod ljudi očuvala želja za aktivnim sudjelovanjem u društvu, te postigle vještine koje su potrebne za kompetentno ostvarenje ovih uvjeta kroz građansko obrazovanje odraslih.

Koji je dublji smisao ovih uvjeta za obrazovanje odraslih i strategiju obuke, organizacije i financiranja? Koja nam je vrsta strukturne podrške potre-

bna? Više financijske potpore za rad institucija za obrazovanje odraslih, više poticaja za pojedince, ili pak i jedno i drugo?

Učesnici, programi i obrazovne institucije

Dok su neki nivoi obrazovanja (osnovno i srednje) obvezni, obrazovanje odraslih nije. Jedna od najvažnijih prednosti obrazovanja odraslih je težnja da obrazovanje odraslih bude dostupno svima koji žele sudjelovati u obrazovanju, bilo kada i na bilo kojem mjestu. Ali tu postoji nova skrivena pretpostavka. Postaje li koncept cjeloživotnoga učenja cjeloživotno školovanje? Ne bismo li mi, kao sudionici obrazovanja odraslih, trebali postupiti suprotno i obogatiti cjeloživotni ciklus učenja sa svim iskustvima stečenim van formalnog obrazovanja, tj. samoobrazovanjem te neformalnim i informalnim oblicima obrazovanja i obuke?

Tko će i kakav program rada za obrazovanje odraslih pripremati u bližoj budućnosti? Kamo idu naša društva u ovoj eri globalizacije? Potrebno nam je obučeno stanovništvo, ali koje vještine nam trebaju za buduće radno tržište? Uvijek smo iznova nezaposlenim odraslim osobama nudili nova znanja i vještine koja su do kraja obuke već bile zastarjela. Međutim, tko može najbolje poznavati potrebe i vrste programa za obrazovanje i obuku odraslih, koji će se ne samo odraziti na tržište rada nego i uspješno unaprijediti informacijsko tehnološke vještine?

Nema potrebe ponavljati da vlada treba dati svoj doprinos obrazovanju odraslih bar u onoj mjeri koliko izdvaja i za ostale stubove obrazovanja. Pored strategije, zakonskih regulativa i financiranja, neophodno je osigurati adekvatnu obuku kadrova i licenciranje obrazovnih institucija za odrasle.

Međutim, vlada bi trebala biti spremna na suradnju i pružanje veće potpore nevladinim (NVO) i raznim organizacijama lokalne zajednice koje se bave različitim vidovima obrazovanja odraslih. Težišta rada ovih organizacija sežu od građanskog obrazovanja i ekologije, profitabilne strukovne obuke, kurseva koje nude vjerske ustanove i sindikati, ratarske udruge do radionica koje se bave pitanjima izjednačavanja spolova. Sve u svemu, nema dvojbe da je potpora koju pružaju ove organizacije obrazovanju odraslih veća od one koju vlada trenutno pruža ili koju bi mogla pružiti. Hoće li međutim nevladine organizacije ikada biti priznate, te steći ugled i dobiti zasluženu potporu?

Uloga sveučilišta se mijenja i ona sve više postaju i institucije za cjeloživotno učenje. Bivši studenti se vraćaju na različite vrste poslijediplom-

skog obrazovanja. Stvara se balans između starog načina obrazovanja i mnogobrojnih inovativnih metoda za obrazovanje na sveučilištima. Uloga sveučilišta u obrazovanju odraslih sve više dobija na značaju. Potrebna je sveučilišna potpora za istraživanja na polju obrazovanja odraslih koja bi pomogla da obrazovanje odraslih postane jaka sveučilišna disciplina. Sveučilište također ima ključnu ulogu u obuci budućih generacija eksperata na području obrazovanja odraslih, te u usavršavanju već postojećih kadrova.

Ranije se u različitim zemljama pri mjerenju udjela u procesu obrazovanja uzimao u obzir samo broj učenika i studenata. Danas u tom broju participiraju i osobe koje sudjeluju u obrazovanju odraslih. Međutim, broj sudionika u spomenutom obrazovnom procesu je teško razgraničiti posebno kada uzmemo u obzir da postoji formalni oblik obrazovanja odraslih i visokoškolske ustanove koje pružaju usluge obrazovanja odraslih. Jako je važno početi sa uspostavom sustava za prikupljanje statističkih podataka na svjetskoj razini.

Ciljevi, aktivnosti i rezultati

Rezultati komisije će biti jako važni za sva područja obrazovanja odraslih, bilo da se radi o neformalnom, formalnom ili informalnom obrazovanju odraslih, s perspektivom većeg udjela općeg ili strukovnog obrazovanja i prekvalifikacije. Pozornost bi se također trebala posvetiti i novim oblicima učenja preko interneta i kombiniranom učenju. Također bi trebali razmotriti i istaknuti udio i odgovornost vlade, udio ustanova koje pružaju usluge obrazovanja odraslih, pojedinaca koji se obrazuju i ostalih interesnih grupa. Prema tome, komisija bi trebala uključiti predstavnike vlade, nevladinih organizacija i privatnog sektora na nacionalnim i lokalnim razinama, kao i relevantne eksperte iz područja obrazovanja odraslih.

Unatoč strategijama, zakonskim propisima i ugovorima o financiranju zabrinjava činjenica da se u obrazovnim procesima ne nude jednake šanse ženama, muškarcima te osobama sa posebnim potrebama. Potrebno je dokumentirati ovo činjenično stanje, te analizirati razloge kako bi se predložile moguće mjere poboljšanja stanja, te osigurala posebna financijska potpora.

Cilj komisije je također da prikupi i sve potrebne informacije o strategijama, zakonodavstvu i strukturama za organiziranje i financiranje obrazovanja odraslih. Postoje brojni modeli koje su ponudile mnoge vlade u suradnji s nevladinim sektorom te organizacijama lokalne zajednice i ustanovama koje pružaju obrazovne usluge odraslima. Postoje programi za male i velike tvrtke, za uspješne pojedince koji uče, za one koji su prekinuli svoje obrazo-

vanje, za stipendiranje i ostale načine financiranja obrazovanja odraslih. Pored toga postoje i inicijative kojima bi se omogućilo smanjenje poreza na ulaganje u obrazovanje te prijedlozi za usklaživanje zakonskih propisa s potrebama cjeloživotnoga učenja. Financiranje obrazovanja odraslih danas predstavlja investiciju. Međutim, zainteresirani politički faktori još uvijek nemaju dovoljno iskustva u ovoj oblasti, potrebnim izvorima prihoda i o načinu na koji bi se oni trebali osigurati, kako sustav obrazovanja odraslih funkcionira u različitim zemljama, i kako obrazovanje odraslih djeluje u različitim uvjetima. Informacije i materijali koje će komisija prikupiti će biti od velike koristi u rješavanju ovakvih problema.

Kad je riječ o dijelu strategije koja se odnosi na financiranje obrazovanja odraslih, iskustva pojedinih zemalja mogu biti od velikog značaja. Različitost strategija za obrazovanje odraslih može zavisi od same ekonomske i društvene potrebe, od potreba tržišta rada, od broja sudionika u obrazovanju odraslih, a posebno od broja nepismene populacije. Rezultati se moraju dokumentirati i moraju postati dostupni. Modeli strategija i zakonskih propisa moraju biti tako izrađeni da u potpunosti odgovaraju zahtjevima obrazovanja odraslih i društva koje uči.

Povijesni prikaz obrazovanja odraslih može se pogledati u sadržaju ICAE-ovog dokumenta «Obrazovanje odraslih: Model za akciju» o kojem su raspravljali i kojeg su aktualizirali sudionici Svjetskog skupa ICAE-a u Dar es Salaamu 1976. godine. On se također može usporediti s preporukama za obrazovanje odraslih koje su proizašle iz Svjetske konferencije UNESCO-a u Nairobiu iste godine.

Da bi se bolje razumio način financiranja obrazovanja odraslih, potrebno je obratiti posebnu pozornost na mogućnosti i potrebe sjevera i juga. Sredstva koja potpomažu razvoj obrazovanja se povećavaju na svjetskoj razini, a tek će se vidjeti hoće li se ta potpora odraziti i na obrazovanje odraslih posebno na južnoj hemisferi. Ako je moguće, preporuke bi trebale biti prilagođene za sve relevantne međunarodne agencije.

Preporuke:

Delors, J. (Ed): Learning: The treasure within. Report to UNESCO of the International Commission on Education for the Twenty-first Century. Paris: UNESCO 1996.

EAEA: Adult education trends and issues in Europe. Brussels: EAEA 2006.

Hall, B.L, Roby Kidd (eds.): Adult learning: A design for action. Oxford: Pergamon Press 1978.

ICAE: Agenda for the future six years later. Montevideo: ICAE 2003.

OECD: Beyond rhetoric. Adult learning policies and practices. Paris: OECD 2003.

www.dvv-international.de

www.eaea.org

www.icae.org.uy

www.oecd.org/edu/adult/learning

www.unesco.org/education/uie